

Bert Keizer

Vrijheid is vooral hard werken

Het thema van de laatste Nexus-conferentie was: *how to change the world?* Er was één hoofdspreker, de Franse filosoof Alain Badiou, en negen panelleden die zich stortten op diagnose en therapie van het hedendaagse maatschappelijke reilen en zeilen. Alain Badiou verving de zieke Slavoj Zizek, wiens leermeester hij is. Badiou ontwikkelde ter plekke een conceptueel raamwerk om daarin iets over vrijheid te zeggen. Ik kan het niet goed reproduceren, maar ik ving wel enkele flarden op.

Vrijheid is niet alleen maar kunnen doen wat je wilt, omdat wat je wilt te zeer aangereikt wordt door de maatschappij om je heen. Vrijheid is de unieke kans die een mens soms kan creëren door vanuit een gebeurtenis die de routines doorbreekt zicht te krijgen op nieuwe mogelijkheden om zijn leven, of de maatschappij, of een roman, te ontwikkelen.

Vrijheid is derhalve hard werk en ingewikkelder dan je zou denken. Agnes Heller politiek filosoof, 83 jaar oud en pas in 1977 ontvlucht uit Hongarije, vond vrijheid niet zo ingewikkeld. Voor haar betekent vrijheid dat niemand na afloop van de Nexus-conferentie aan de uitgang wordt opgewacht en meegenomen naar de gevangenis. En zij voegde daar aan toe: wanneer gaf een

regering de liberale democratie op zonder dat een dergelijke omwenteling ontaardde in iets vreselijks? Wij hadden geen antwoord, want ze kon wijzen op miljoenen doden. Badiou wierp tegen dat er onder het banier van ‘democratie’ ook miljoenen slachtoffers waren gevallen. Dat leek mij een scheve opmerking. Wat Badiou als een schandaal omschreef is de omstandigheid dat vele miljoenen mensen levens leiden waarin hun capaciteiten op geen enkele manier aan bod komen. Roger Scruton zag als hedendaags schandaal het verlies van eerbied voor het sacrale. Hij vereenzelvigd zich hiermee niet met georganiseerde godsdienst, het gaat hem om iets anders. Hij verweet het kapitalisme dat het de mens als middel ziet en niet als doel.

Het kapitalisme, Marx zei het al, scheurde alles uiteen: klasse, beschaving, huwelijk, eigendom, dorp, stad, vaderland, vrijheid, arbeid, god en zelfs liefde. Rory Sutherland, filosoof en marketing tycoon, nuanceerde het schandaal dat ons allen in 2012 het meest na aan het hart ligt: de bankencrisis. Ja, er waren veel banken die maar half deugden, maar er waren ook veel leners die evenmin goed bij hun hoofd waren. Scruton vond trouwens dat we niet over een crisis moeten spreken. Het leven op aarde is altijd in crisis. U hoort het, diagnostisch vloog er van alles door de lucht.

Wat de therapie betreft was ik het meest onder de indruk van Rory Stewart, Engelse parlementariër voor de Conservatieven en een man die met overrompelende charme en vloeiende welsprekendheid zelfs de Tony Blair uit diens beste jaren ruim achter zich liet. Hij beleed op welhaast profetische wijze zijn teleurstelling over wat de democratie vermag. ‘Als parlamentslid voel ik mij vaak een priester van een dode godsdienst’. Hij hekelde het abominabele niveau van de beleidsbesluiten die er toe leidden dat we jaarlijks miljarden besteden aan Afghanistan waar 120.000 soldaten zich niet dan schietklaar buiten hun compounds durven te wagen en dat in het kader van, ja van wat eigenlijk? Stewart’s oplossing is dat we ons terugtrekken uit de bijna virtuele wereldwijzigingsprogramma’s die desastreus bleken en terugkeren naar bescheiden maar duidelijke plaatselijke initiatieven. Wat dat virtuele betreft, hij doelde op het onvoorstelbaar beroerde kennisniveau van de generaals en de

diplomaten die zich in Irak en Afghanistan een oordeel aanmatigen over hoe de zaken daar moeten worden aangepakt.

Zij leven in een virtuele wereld die losstaat van wat er zich in de werkelijkheid afspeelt. Ja, het Kunduzmissie-denken. Het werd nu tijd voor John Gray, mijn favoriete brombeer, om ook de laatste restjes hoop uit de lucht te schieten. Volgens Gray weet de elite zelf niet eens waar ze eigenlijk heen willen of waar ze precies mee bezig zijn. Kijk naar Irak. Kijk naar Afghanistan. Kijk naar de chaos in Europa. Je hoeft toch geen briljant strateeg of politicoloog of econoom te zijn om te kunnen inzien dat het exporteren van democratie naar die landen, of het creëren van een munteenheid zonder politieke unie uiteindelijk tot een klerezooi zou leiden? Niet dat het cynici zijn, maar ze zijn de slaaf van een toekomstvisie waarin zijzelf een belangrijke rol spelen, hetgeen fataal is want zij zijn een onderdeel van de problemen.

En wat die plaatselijke initiatieven betreft, daar had Gray wel een aardig voorbeeld van. Hij beschreef als een van de meest rampzalige ontwikkelingen binnen onze maatschappij de geleidelijke ombouw van ons onderwijs tot een industrie. Volgens hem vallen alle menselijke instituten geregeld ten prooi aan waanzin. Of misdadigheid. (Ik dacht aan Vestia en Marantis).

Gray verwacht geen plotseling bewustzijn van ecologische grenzen bijvoorbeeld, hoezeer dat besef ook nodig is. Maar het is in de geschiedenis keer op keer gebleken dat je een hele cultuur enthousiast kunt krijgen voor Formidabele Onzin. Ja, als je John Gray de dag laat sluiten, dan gaat hij nooit meer open, zou Reve zeggen.

Zaterdag 8 december 2012

Trouw